

Између оправданог страха и прљаве кампање

Где друго, него у Србији, тако значајна политичка тема као што је избор новог (старог) председника у жеку финала транзиционе трке, губи своју актуелност безмало пре и него што су сви гласови званично пребројани? И све то након предизборне кампање која је у друштву направила атмосферу „бити или не бити“, која је градила утисак да су минули избори најважнији тренутак у новијој повести, када полетни српски народ треба да докаже да није посустао на Европском путу, и да га није утукao и поколебао бледуњава сјај дванаест звездица на далеком хоризонту. Избори су се завршили, председник је изабран, а из ванредног стања Србија се вратила у своју свакодневну колотечину ванредних стања. Наравно, како су многи упозоравали, након шареног изборног циркуса, и бираче, отржењене после доношења судбинских одлука, и политичку елиту, здраву, једру и опорављену после повратка са вишемесечне екскурзије о трошку грађана, сачекала је тмурна, сива и нимало оптимистична реалност.

Далеко од тога да српску јавност, с правом усредсређену на расплет дипломатског рата око независности Косова и Метохије, а који се са зебњом и страхом ишчекује у најближе време, треба оптерећивати поновним преживавањем застарелих тема из, ионако већини непријатне, предизборне кампање. Још мање је ово тренутак да се новоизабраном председнику приседа са злонамерним коментарима његовог реизбора, сада, када се од њега очекује да одигра вероватно најзначајнију улогу у својој политичкој каријери. Ово је напросто идеална прилика да се сталожено, без жучи и нетрпељивости, без бојазни да се тиме ставља у службу нечије политичке кампање, „подвуче црта“ и утврде стварне тековине „судбоносног избора“, и разлога који су до њега довели.

Част свим задовољницима који оцењују да је други круг избора, поред завидно високог осећаја политичке одговорности код грађана Србије, који нико не спори, показао победу „здравог разума“, „европске будућности“ и „стабилне берзе“. Њих је и тако довољно у свим значајним и већини безначајних медија у земљи. Оно што ће нас занимати јесте

оцена аналитичара несклоних победничкој еуфорији „урбаних“, евроатлантских кругова – да ови избори представљају „победу страха“ и повратак владавини уцењивања и медијских манипулација. На страну нимало бесмислена опаска да се у нашем поднебљу скоро увек искључиво владало страхом. Оно што је овде занимљиво јесте очигледност да је управо прелазак изборног штаба актуелног председника Републике са позитивне на негативну кампању однео превагу у изузетно неизвесној утакмици, у којој је противник, након првог полувремена, имао незанемарљиву предност.

Нема сумње да се ова, оспоравана и критикована стратегија, показала плодносно и више него спектакуларно успешном, бар када се узме у обзир број људи које је „мобилисала“ да изађу на биралишта. Сличних кампања било је и биће док је слободних избора, и нема нарочито много смисла ламентирати над недостатком „поштене игре“ у утакмици у којој је толико тога стављено на коцку. Оно што је занимљиво јесте шта нама о данашњем српском друштву говори успех овакве предизборне стратегије, поготово с обзиром на досадашње постпетооктобарске изборе.

Шта је ново донела стара фраза?

Више је него очигледно да Борису Тадићу победу на изборима није донело бледуњаво, његовој опцији неодговарајуће гесло „за јаку и стабилну Србију“, а тешко да је спорно да то није учинио ни бодри слоган „освојимо Европу заједно“. Напротив, кључни појам ових избора, па самим тим и актуелног политичког тренутка изражен је мрачном, претећом синтагмом „повратак у деведесете“. Ово није био слоган, то није био ни затворен политичко-идеолошки аргумент, већ магијска, ритуална мантра, која се на све стране понављала, остављена да одјекује као застрашујући ехо суморне прошлости, увлачећи се у кости свим неодлучним грађанима, остављајући снажан и непоколебљив утисак страха од изненадне неизвесности будућности, која се, ето, може изродити у најозлоглашенији период српске историје после II светског рата.

Управо недостатак сваког јасно формулисаног закључка који повезује радикалног кандидата са бедом и недаћама које се злокобно денотирају надимком „деведесете“ представља сву маестралност и снагу председничке кампање из другог круга. Јер нису превагу однели урлици са партијских конвенција и безидејно режираних политичких скупова, није то учинило ни стално претеће упозоравање на дефинитивни „повратак у прошлост“ – већ управо, и једино, ехо који је магична формула постпетооктобарске владавине оставила у главама свих грађана који су је чули, која их је мучила дуго након што искључе телевизор, и која многим није дала сна.

Али на шта је тачно реферисао „повратак у деведесете“? Шта је то што су чули многобројни грађани, да их је толико поколебало у наизглед формираној вољи из првог круга? Да ли је то било просто уцењивање грађана од стране режима који њихове животе држи у шакама? Да ли је то био просто добро изрежиран медијски спектакл, који је, уз подршку безмало свих медија, успео да пажњу бирача скрене са садашњих бескрајних проблема, недостатака и понижења и перспективе исте такве будућности, на већ митологизовани период југословенске апокалипсе – на живе слике кризе, санкција, па и бомбардовања? Или је то био просто последњи трзај једне псеудореволюционарне реторике, која је сву моторну снагу за подршку властитог политичког пројекта црпла искључиво из опорих сећања на давно минули режим? Као и увек у Србији – и јесте и није.

Беда и економска криза

Шта је, дакле, била стварна порука претњи „деведесетим“ – толико учинковита да је у други план успела да баци Косово и Метохију, незапосленост, корупцију, непотизам, па у доброј мери и саму „светлу перспективу евро(атлантских) интеграција“? Пре свега, било је то једно обећање економске кризе. У случају Николићеве победе, тврдило се, аутоматски би дошло до привредног колапса. Западни инвеститори би се уплашили и ужурбано би повукли свој новац из српских привредних токова, што би довело до краха берзе, пада динара, слома монетарне политике, а последично и немогућности (редовне) исплате плата, пензија, инвалиднина и сл. Тиме су једним ударцем покренута сва витална, егзистенцијална питања која тиште просечног грађанина – однос месечних прихода и расхода, камате на толике силне кредите, ужасавајућа перспектива пада вредности њихових и тако скромних примања у односу на цене које су и тако једва издрживе.

Сарадници и „пријатељи“ актуелног председника неуморно су упозоравали шта ће, све, изгубити вредност

од оно мало ствари којима се напаћени грађани још увек надају у будућности; актуелни министар економије је чак отворено упозорио бираче да њихов глас представља избор између „имања и немања“, ни мање ни више, него хиљаду евра у акцијама непродатих државних предузећа. Ова отворена претња, схваћена утолико озбиљније уколико се узме у обзир пргава и прека нарав самог министра, имала је више оштрица. Прво, грађани су се плашили да ће остати без хиљадарке ако Тадић не буде изабран; друго, грађани који подржавају Николића плашили су се гнева грађана који би њима приписали губитак „својих“ хиљаду евра (које и тако никада неће видети); и најзад, сви који су се премишљали да евентуално подрже радикалног кандидата, с разлогом су се забринули да њима, у случају Тадићеве победе, те акције могу бити ускраћене због њиховог избора, чему је ишла наруку чињеница да су одређени подаци о њима већ тада

били доступни изборном штабу демократа (годиште, да ли, и где студирају, који им је број мобилног телефона и сл.)

Оно што је многим који су одбацили опаске о „кампањи страха“ промакло јесте да су они који су обећавали отварање врата пакла у случају радикалске победе били истовремено исти они који држе у рукама све конце који та врата могу отворити. Иначе, каква је то влада којој победа супарничког кандидата на председничким изборима тренутачно разара целокупан државни систем и земљу баца у безаконје и анархију? Навијачи за победничку страну, као и добар део грађана, заборавили су ко у земљи сноси одговорност за курс динара, ко за берзу, ко за економску стабилност – као и да су то махом исти они људи који су крахове ових институција тако убеђено „прогнозирали“. Најзад, не треба заборавити да и престрашени и забринуте „страни инвеститори“ своје податке о стабилности српског тржишта улагања стичу из истих извора који, са друге стране, креирају и овакву председничку кампању.

Дијалектика самоизолације

Претња економском кризом, међутим, није била једино што је кампања „повратак у деведесете“ бацила на несрећне бираче. Друга омиљена тема била је (само)изолација. Наиме, како су нас уверавали људи који се у те ствари разумеју, изгласавање Николића значило би замерање Западу који је представљао наш једини ослонац након пада Милошевића, а то би нас опет водило управо „изолацији“. Шта се под тим подразумева? За којекога то свакако значи да са нашим пасошем неће моћи да путује у толико љубљене земље Запада, што, оно јест, није могао ни до сада, али су му изгледи за то у будућности били добри. За друге, мање површне, то је значило прекид сваких „односа са иностранством“, што би представљало не само изостанак толико потребних страних производа купљених за кредите страних банака, већ истовремено и немогућност опоравка привреде, а за њом и свих других друштвених институција, јер се оно мало домаћих производа не би имало где пласирати.

Наши партијски застрашивачи грађана су, при томе, често заборављали идеолошки обрт који тако лепо карактерише реторику њихових ментора у иностранству – оно што се „у Европи и Свету“ општеприхваћено с разлогом назива самоизолација, они су називали просто изолацијом. Разлика је велика, јер грађанин који слободном вољом бира на слободним изборима не би требало да узима у обзир уцене других земаља, које могу искористити властиту моћ и подићи бодљикаву жицу око некооперативне Србије. На страну питање да ли они то, с обзиром на садашње геополитичке констелације то уопште и могу, оваква перспектива баца сенку на „пријатеље Србије“ из „Европе и

Повратак у деведесете

Пише: Никола Танасић
среда, 13 фебруар 2008 03:16

Света“, који су истој толико ненаклоњени да су спремни да је изолирају ако им се не допадне један једини високи државни чиновник. Ово је прилично суморно виђење западних савезника, и то од њихових идеолошких заступника!

Само за најхрабрије

Најзад, као круна свих апокалиптичних визија „Србије са председником Николићем на челу“, изречене од стране одважних који су се усудили да свој образ и име заложу у такву прогнозу, изношене су претње о неминовном избијању нових ратова, насилном слању српских младића у погибију у страним земљама (мисли се, вероватно, на Крајину, Српску и Косово и Метохију), експлозији криминала на београдским улицама и најзад, као врхунац, новом бомбардовању. Луд је, без сумње, грађанин који тако нешто прижељкује, па их свакако није мало остало поколебано и затечено пред питањем да ли су они, заправо, то хтели кад су, за тренутак, помислили да гласају за радикала.

Шта су заборавили ови српски катастрофисти демократског опредељења? Можда да је необично да еврореформске снаге интеграција и толеранције буду једини који у балканској будућности виде неизбежне ратове; можда да улице Београда и овако бујају од криминала (пљачке, разбојништво, наркоманија не заостају много за „златним деведесетим“, ако можда на себе и не скрећу толико пажњу – или то бар медији не чине довољно); а можда да је за бомбардовање потребна страна политички вољна да бомбардује, а да би то могла бити једино политичка воља оне исте Европе коју нас тако здушно позивају да је „освојимо“?

Оно што је очигледно из целог, прећутног система импликација реторике „повратка у деведесете“, ма колико она учинковито била употребљена (само) у сврхе политичког маркетинга, јесте да њени заступници нису износили упозорења грађанима, већ су им отворено претили, било у име јавних институција над којим имају потпуну контролу, било у име својих свемоћних пријатеља са Запада, који добронамерно и наклоњено посматрају слободни развој демократије у партнерској Србији – само докле док се она развија у смеру који се њима допада.

Оно што се не може вратити, наспрам онога што се не може променити

Важно је рећи да, упркос оптужбама да садашњи режим искључиво „гледа у прошлост“, не треба бежати од наука који нам нуди период деведесетих. Разумевање овог смутног времена свакако може бити знак значајне политичке мудрости, будући да тешко се да на овим просторима може наћи много живописнијих примера о томе како један наизглед стабилан и уређен систем пропада у неповрат на очи људи који су у њему живели као вечном и од Бога даном. Стога нам разматрање могућности понављања оваквог једног периода даје значајне податке о нашој политичкој стварности и омогућује демистификације неких од последњих идеолошких упоришта наше епохе.

При томе, ипак, треба имати на уму бар две ствари. Прва, која се често превише занемарује јесте да Србија није једина земља којој је било тешко током последње деценије прошлог века. Наше урбане нарикаче „због Милошевића протраћене младости“ показују само бешћутност и сујету, пренебрегавајући да је многим тада било знатно теже него нама. Ако се искључе Босна и Хрватска, чију аналогну несрећу они исто тако приписују Милошевићу (мада тешко да је Милошевић стајао баш иза хрватских и муслиманских криминалаца, профитера и тајкуна), ту је читав низ земаља које су деведесетих са тешким мукама пролазиле кроз „економску транзицију“ – Русија, која је живела на хлебу и води док се национално богатство преносило преко границе у коферима, приватним јахтама и авионима; Чешка, која је била жртва незапамћеног сиромаштва и таквих ужасних појава као што је организована дечија проституција (а лепа, барокна Праг постао је „град греха“, популарно одредиште „екстремног туризма“ за богате и бесне западне туристе који су тражили јефтин алкохол, дрогу и девојке); Молдавија, која је постала синоним за трговину робљем у Европи; или Румунија и Бугарска, чији су грађани бивали приморани да иду у Србију у потрази за основним животним стандардом. Немогуће да су иза свега тога стајали Николић и радикали, као што је немогуће да Србија окрене точак историје уназад и врати се на један увелико прохујали глобални процес.

Друга ствар коју не треба заборавити, јесте да нас, у много чему, деведесете никада нису ни напустиле. Са тиме се, уосталом, слажу сви они којима су зрна песка у пешчанику стала петог октобра последње године последње деценије XX века. У много чему, после ових председничких избора, ово је јасније него икада, будући да се са њима развејала последња илузија петог октобра, представа да је на власти – опозиција. До сада су по своме маниру, идеологији и реторици, српске власти могле да се издају за групу револуционара коју на окупу држи само жеља за анулирањем последица страшног Милошевићевог режима, али коначно, након средстава употребљених у овој кампањи, постало је јасно и очигледно да су и оне саме један режим, који користи све инструменте одржања на власти који су му својствени.

Поздрав из '98.

Шта смо све то видели између два круга председничких избора? Видели смо, на пример, (1) милошевићевске методе застрашивања у лику режимског министра Динкића, који је позвао све пензионере, стипендисте и раднике јавних предузећа (оне исте који су толико дуго „Милошевића држали на власти“) да, ако су им њихови скромни приходи и богата будућност мили, узму памет у главу и гласају за актуелног председника. Министар је у више наврата упозорио да, ко жели да заиста добије оно што му је држава чији је чиновник дужна да омогући, мора показати „памет“ на текућим изборима.

(2) Видели смо режимске медије који су нам обилато, преко безброј националних, регионалних, локалних и кабловских канала (те истих таквих новина и интернет презентација) нудили богат увид у све недаће које је изазвала погубна политика опозиционог кандидата, као и богату плејаду искључивих, идеолошких аргумената, који су све политичке противнике жигосали као „домаће издајнике“ светле будућности Србије и њених поштених грађана, као силе мрака и смутње, орне ратова, убистава и геноцидних пројеката. Бљутавост и опорост оваквих тирада, у које су се упуштали и медији који се иначе тако самозадовољно ките „умереношћу“ и „објективношћу“, превише је подсећала на дане „ТВ Бастиље“ и њених сателита.

(3) Видели смо бесмислена величања лика и дела режимског кандидата, кроз бескрајне и репетитивне изјаве и руковања са најразличитијим страним партнерима, кроз политичко преувеличавање сваког, па и најбаналнијег спољнополитичког геста, као и читаве хорове „понављача“ и „тумача“ који су се старали да сваки од ових гестова буде правилно схваћен и интерпретиран. Ови портпароли, саветници, савезници и министри, истовремено су и прави гласноговорници добродушног и конфликтима некслоног кандидата – они су ти који прете, куну, упозоравају, манипулишу итд.

(4) Видели смо, најзад, и повратак на велика врата пустих обећања бољег живота и невероватних стандарда, у лику пруга и аутопутева, просветних програма и социјалне заштите – све то, наравно, орочено на тричавих пет година, колико траје председнички мандат. Заборавило се на свако достојанство и образ, отворено се лагало о учињеном, искривљивало садашње, а будуће ковало у звезде. Једино није било никавог политичког покрета спремног да се бескрупулозно „окачи“ о ове нове „брзе пруге“ и „највише стопе раста у Европи“, те да их константно, са таласа опозиционих медија (којих такође нема) извргава руглу и подсмеху.

Све је исто – недостаје само Б92

Заиста, минули избори били су за многе, а поготово за поражене, горка лекција из понављања историје. Нема сумње да председник Републике Борис Тадић не би то остао, да није било значајног броја људи који просто подржавају његов политички програм, и поздрављају вредности за које се залаже његова партија, са њим на челу. Али, исто тако, нема сумње ни да снага његовог политичког програма и лична државничка харизма нису допринели тој победи колико изразито негативна политичка кампања коју су са великим успехом спровели његови сарадници. А уколико се уобичајеном блаћењу противкандидата додају застрашивања грађана са позиције политичке силе, онда је свакако истина да нам је Тадићева кампања показала јасну перспективу деведесетих данас.

Са друге стране, све је битно различито од деведестих. Нема полета и политичке воље међу грађанством да се ствари мењају (подршка Николићу, ма колико била масовна, не може се поредити са силином и бескомпромисношћу политичког полета присталица некадашње опозиције у борби за властите вредности, а против ондашњег режима) – сви као да су политички исцеђени и исцрпљени, жељни само мало мира и сигурности у сутрашњицу, ма колико она била суморна и песимистична. После свега што су прошли, ко ће да их криви што неће нових револуција, нових демонстрација и студентских протеста, већ се само надају да ће у транзиционој лутрији ипак некако убости некакав добитак. А и како би другачије, када више нема некомпромитованих политичара, непрофанисаних идеологија, неокаљаних идеала? Како другачије, када више нема ни Радија Б92, нити Студија Б. У том смислу, деведесете су давно, давно прошле.

У Београду, 12. фебруара 2008. год.